

gelijkenis
vrijheid van
wordt ge-
lezing van

der. Feite-
ten deele
den arbeid
gelijkenis.
den arbeid,
et uwe en
gelijk u"
vrijheid van
zijdig zijn,
breedt tot
nisch. Onze
sch „niet
aan aanne-
geven zij".
gel krijgen.
„Een
recht der
n: „Indien
zo zult gij
werd ge-
pit iemand
, beslissen
en, het is
choon God
tot zijn
men zelf
arbeidende
weet, die
elijke vrij-
als bezit-
dsche on-
loondienst
and daar-
denarbeid

isel, waar-
2 van den
n ten op-
is, waar-
en die wij
en. Nu is
en lasten.
Dit geldt
n patroon
verschijn-
er in loon-
ven, doch
beidsleven
ingegode-
en moeite
heid niet
geschikten
r, de man
menschen-
ontvallen
aarde, en
oners. Ge-
en gelijk

1 geen za-
De auteur
aardiging)
, en daar-
awste ver-
geven op
ilging en
het Ver-
over deze
mogen los
n grootste
igt ons en
at wil zeg-
hloften en
lidd ZIJN,
itt in ons
naarbij het
n heiligh-
n op hun
e genade".
Dan wordt
opgeheven,
ook mijn
en met de
in het ge-

mogelijk-
en heili-
edt. Want
osmakelijk
schuld
gmatische
juist deze
tusschen
bina ver-
rom aller-
r tot het-
nachten,
st tot haar
a a t en

de daglooner verwacht zijn werkloon, alzo zijn mij maanden der ijdelheid ten erve geworden, en nachten der moeite zijn mij voorbereid (Job 7:1-3)).

Wij meenen, dat dit als grondleggende gedachte voorop moet gaan, wanneer wij spreken over de vrijheid van den arbeidenden mensch. Er zijn er die de vrijheid van den mensch afhankelijk willen stellen van het aardse bezit. Daar is b.v. Emil Brunner, van wien het woord is: „dass es ohne Eigentum keine Freiheit gibt" (Gerechtigheit, blz. 175). Ook prof. dr. G. Brillenburg Wurth heeft die noodzakelijkheid van eigendom voor menselijke vrijheid geponeerd. Hij deed dat in zijn in druk verschenen referaat „De eigendom in het licht van de Bijbelsche openbaring" (serie „Christendom en Maatschappij", uitgave C.N.V. drukkerij „Edeco", Hoorn). Volgens hem heeft de mensch dien eigendom noodig „omdat hij niet kan zonder zekere middelen, die hem gelegenheid bieden, binnen bepaalde grenzen zelf van zijn leven iets te maken" (brochure blz. 10). Blijkens een verslag in „Trouw" van 29 Dec. 1949 heeft hij, sprekende over hetzelfde onderwerp, te Rotterdam geponeerd „dat vanuit deze Bijbelsche mensch-beschouwing (mensch als verantwoordelijk schepseel geroepen tot vrijheid, G.) nu zoo beslist als het kan allerlei bezitsverhoudingen veroordeeld zijn, zooals die in het verleden voorkwamen en nog altijd voorkomen. Daarom moeten we als Christen ook bezwaar hebben tegen de verproletarisering der massa, omdat door het gemis aan eigendom het onmogelijk is, om waarlijk mensch te zijn". Zoowel Brunner als Brillenburg Wurth dus leggen verband tusschen eigendom en vrijheid. Nu merken wij reeds op, dat ook niemand zonder eigendom bestaat en in absoluten zin bestaan kan als mensch, zoodat een stelling als deze meer een feitelijkheid dan een te verwelken ideaal belichaamt. Wij moeten ons echter wachten, aan dien eigendom een zwaarder accent te geven dan deze in alle bescheidenheid verdient. Agur sprak daarover dit wijze woord: „Armoede of rijkdom geef mij niet, voed mij met het brood mijns bescheiden (d.i. aan mij toegemeten, G.) deels". (Spreuken 30:8b). Dat was hem dus noodig om waarlijk mensch te zijn. En Hij, die naar waarheid verklaarde „De vossen hebben holen en de vogelen des hemels nesten, maar de Zoon des menschen heeft niet, waar Hij het hoofd nederlegge", (Matth. 8:20 en Lucas 9:58) was ondanks dit gemis toch waarlijk mensch.

De vraag moet zelfs onder oogen worden gezien, of inderdaad dat de aardse goederen tot vrijheid leiden, zij in vele gevallen niet juist de oorzaak zijn van de onvrijheid, van de slavernij van den mensch. De dichter van Psalm 119 verklaarde van zichzelf „mijn ziel kleefte aan het stof" en de rijke jongeling kon niet komen tot de ware menselijke vrijheid, die in Christus is, vanwege zijn vele goederen, die hem geketend hielden. De Schrift is vol van aanduiding van dit gevaar van aardse rijkdom. De rijkdom kan den mensch verstikken (Lucas 8:14) en de Spreukendichter gaf als raad: „Vermoei u niet om rijk te worden, sta af van uw vernuft; zult gij uw oogen laten vliegen op hetgeen niets is?" (Spreuken 23:4 en 5a). En de Prediker preekt het lot van den arbeider boven den rijke: „De slaap des arbeiders is zoet, hij hebbe weinig of veel gegeten; maar de zathed des rijken laat hem niet slapen". (Prediker 5:11).

stand, rechtvaardiging en heiligung, en evengoed de volharding, kan ik pas grondig beschrijven, wanneer ik ze niet losmaak van den staat der rechtheid in het paradijs, in het reeds daar gegeven allesbeheerschende raam van het Verbond.

4) Dat Dr Berkouwer aan deze dingen zoo weinig aandacht schenkt, zal mede samenhangen met den vrij sterken nadruk, dien hij in deze boeken blijkt te leggen op de theologie van Luther. In een recensie in In de Waagschaal vestigde Dr Berkhof daar reeds de aandacht op. „Berkouwer gaat weer terug op Calvin, en dan Calvin in de belichting van Luther (en niet vanuit Beza of Voetius)".³⁾ Nu laten we die antithese: vanuit Luther of vanuit Beza en Voetius maar voor rekening van Dr Berkhof, maar feit is het, dat de auteur sterk met Luther werkt. Dat heeft zijn voordeelen. Al te weinig is Luther onder ons bekend en reeds Seeberg wees erop, dat Calvin trouwer Luther heeft doorgegeven dan Melancton.⁴⁾ Al onderschrijven we het oordeel van von Harnack: „Calvin aber ist als Theologe ein Epigone Luthers"⁵⁾ niet, feit is, dat op het punt van de verkiezing en de volharding der heiligen Luther en Calvin nog niet uiteen gaan en het heeft zijn verdienste daar op te wijzen. Maar de schaduwkant is, dat, als we zoo den nadruk op hun overeenkomst leggen, het gevaar bestaat, dat het eigenaardige in Calvijn's theologie juist op de in geding zijnde kwesties, op den achtergrond geraakt. Want Calvin was meer dan Luther verbondstheoloog en met name de calvinistische

³⁾ In de Waagschaal, 9 September 1949.

⁴⁾ R. Seeberg, *Lehrbuch der Dogmengeschichte*, 4^e, 1920, pag. 626: „Aber gerade die frühere und mittlere Gestalt der lutherischen Lehre ist es, die auf Calvin direkt und indirekt eingewirkt hat. Er hat sie in einer Weise wieder zu geben gewusst, die das Originale an Luther treuer erhält als etwa die Loc Melanctons".

⁵⁾ Adolf Harnack, *Lehrbuch der Dogmengeschichte*, 3e deel, 1890, pag. 760, noot 1.

Het heeft er wel den schijn van, alsof wij nog steeds bezig zijn, met de relatie eigendom en vrijheid, waarover ons vorig artikel handelde. In zekeren zin is dat ook zoo. Doch thans geschiedt dit in verband met het sociale streven onzer dagen, waarin wij mannen als b.v. Brunner en Brillenburg Wurth feitelijk een andere gedachte zien ontwikkelen n.l. dat in de tegenwoordige bezitsverhoudingen de arbeider de proletariër is, de bezitloze, die uit zijn positie moet worden verlost.

Nadat wij vooraf overeenkomstig de Schrift hebben doen zien, waarin de onvrijheid van den mensch, den arbeidenden mensch, bestaat, en door Wien en hoe hij die vrijheid kan verkrijgen, kan het geen bezwaar meer opleveren voor eenzijdigheid, wanneer wij thans de vraag naar vrijheid gaan betrekken op den arbeider in loondienst. Wij hebben het dan dus niet over den arbeid van den zelfstandigen ondernemer of van hen, die een vrij beroep uitoefenen als dokters, notarissen enz., doch uitsluitend over hen, die als onzelfstandige loonarbeiders in dienst van anderen, hun economisch werk verrichten. Het was daarover dat Talma handelde, toen hij in 1902 schreef zijn brochure over „De vrijheid van den arbeidenden stand". Deze zaak krijgt nu vervolgens onze aandacht, wanneer wij in een volgend artikel ter begrenzing van ons onderwerp nader zullen bezien de vrijheid van den ondergeschikten loonarbeider.

P. GROEN.

GEZINSLEVEN

Aangaande mij en mijn huis

Hooge oogen. Spr. 6:17 a.

Ook hier is weer de Vader bezig, zijn zoon wijsheid en tucht te leeren; hem te onderwijzen in de vrees des Heeren; hem, het kind des hemelschen Vaders, te doen verstaan, wat den Heere een gruwel is, wat Hij haat; opdat het kind zich daarvoor zou wachten, wetende hoe het daarmee zijn Vader zou bedroeven, grieven, vertoornen en over zich zelf een oordeel zou halen.

En dan is het eerste, wat hier genoemd wordt: hooge oogen.

Hooge oogen hebben houdt in: uit de hoogte op iemand neerzien.

Die dat doet, moet wel beginnen, om zich zelf op een hoog voetstuk te plaatsen, zich zelf te beschouwen als uitstekend boven anderen, om welke redens dan ook: om zijn knap uiterlijk; omdat zijn ouders rijk zijn, van goeden stand of positie; omdat hij nummer één is van de klas; of met gymnastiek; omdat hij zoo lief en braaf en gehoorzaam is; omdat hij zoo knap piano speelt; omdat hij zoo vlug of gespierd is en niemand het tegen hem durft op te nemen — of uit wat voor ander motief.

Ja, dat alles vinden we niet alleen bij onze opgroeiende kinderen — datzelfde gevaar lopen wij, groote menschen, ook. Mannen en vrouwen, die er zoo vast van overtuigd zijn, dat zij knapper, rijker, mach-

tiger, welsprekender, milder in het geven, wijzer in het opvoeden zijn; meer levenswijsheid hebben, vroemer zijn, mooier kunnen bidden, trouwer en eerlijker zijn — dan al die menschen, met wie zij omgaan.

Hoe dwaas is dat toch! Wat verbeelden wij ons, als we daaraan mee gaan doen en ons in gedachten zien staan, hoog uitstekend boven al die anderen; onze minderen!

Natuurlijk moeten wij daartoe gaan vergelijken; ieder dergenen, boven wie wij ons verheven wanen, op waarde schatten; en dus ons verbeelden, dat wij daartoe in staat zijn. Als we ons nu realiseeren, hoe onoverkomelijk moeilijk het reeds is, ons zelf te kennen; hoe diep verdorven ons hart is; hoe telkens een prooi van onze booze lusten; hoe leugenachtig; hoe afhankelijk van alle mogelijke dingen, die we niet in onze hand hebben; hoe de gaven, waarop we ons dan nog meenen te mogen beroemen, gaven zijn, die we slechts dankbaar hebben te aanvaarden; hoe — als we, door Gods genade, Hem mogen toebehooren — onze beste werken nog slechts zijn een wegwerpelijke kleed; en we daarom een mishagen aan ons zelven zullen hebben —

Als we bedenken, dat we ons zelf, zonder het licht des Geestes, nooit zullen kunnen kennen, en ook dan nog maar gebrekkig — hoe durven we het dan bestaan, over al degenen, met wie wij ons zoo gasus en gemakkelijker vergelijken, een oordeel te vellen; hoe zij wel zijn; en dan tot de conclusie te komen: van al die menschen ben ik de beste, de knapste, de hoogstaande; ik steek boven hen allen uit; „ik, ik ben de man!"

Wat moet de Heere daarvan denken! Die ons ziet in onze verdorvenheid; en blikst tot in de schuilhoeken van ons hart; Die onze verborgen gedachten weet, zelfs onze booze neigingen; Die ons kent in onze kleinheid; Hij, in Wiens oogen heele volkeren nog minder zijn dan een druppel aan een emmer en een stofje aan de weegschaal; zonder Wiens Voorzienigheid we geen stap kunnen doen, en geen lucht kunnen inademen.

Hoe moet Hij dat vermetele, dwaze gedoe haten en er een gruwel aan hebben!

Wat moet dat ook voor den Heiland geweest zijn, toen Zijn discipelen er over twistten, wie van hen wel de meeste zou zijn. „Wie van ulieden de minste wil zijn, die is de meeste!"

Daar komt nog wat bij, hetwelk dezen gruwel van hooge oogen nog erger maakt!

Te wanen in staat te zijn, uit te maken wie het hoogst staat, dat is erger dan bespottelijk dwaas! Zichzelf den prijs toe te kennen, zichzelf altijd den prijs toe te kennen, dat maakt de zonde van hoogmoed nog grooter.

Maar dan ook nog met verachting op die anderen neer te zien, dat maakt de maat helemaal vol.

Want stel eens, dat iemand zooveel menschenkennis had, dat hij in staat was mensch met mensch te vergelijken. (Maar dat kan niet!)

Stel eens, dat iemand, die deze gave bezat, inderdaad bevond, dat hij zelf de meeste, de hoogste was. (Maar nog eens, dat kan niet!)

Dan zou hij dankbaar, in ootmoed, zich op de knieën moeten werpen, met de betuiging: „Heere, wie ben ik, dat Gij mij hiertoe gebracht hebt!"

Maar als dan iemand, waarlijk de meeste zijnde,

militia Christi en de volharding der heiligen zulk een rijke bron van troost en kracht gegeven, die hier al te zeer verwaarloosd is.

We willen dit punt dan ook niet beëindigen zonder erop te wijzen, dat ook Bavinck juist bij zijn bespreking van de heilsorde het verbond geëerd heeft. Zonder zijn formuleringen in alle opzichten over te nemen, is het toch van groot belang hier naar hem te luisteren. Enkele spatieeringen zijn door ons aangebracht. Hij begint: „maar gelijk de verwerving der zaligheid door Christus verbondsgewijze is, dat is door Christus als middelaar en hoofd des verbonds, plaats had, zoo moet ook op dezelfde wijze hare toepassing geschieden". Hij wijst er vervolgens op, dat theologen als Wollébus, Keckerman en zelfs Brakel de kerk vóór de heilsorde behandelen, waardoor volgens hem de echt-gereformeerde gedachte vertolkt wordt, „dat het verbond der genade niet eerst door de heilsorde tot stand komt, maar daaraan voorafgaat en er de grondslag en het uitgangspunt van vormt". Hij wijst er voorts op, dat alle weldaden des verbonds, die Christus voor ons verwierf, onder den naam „genade" kunnen worden samengevat, en vervolgt dan: „En wijl deze weldaden alle verbondsweldaden zijn, in den weg des verbonds verworven zijn, en ook in dien zelfden weg worden uitgedeeled, daarom is er geen gemeenschap aan die weldaden dan door gemeenschap aan den persoon van Christus, die ze als Middelaar des verbonds verwierf en toepast".⁶⁾

Bavinck grijpt hier terug op de oude gereformeerde theologen, die ook een stuk als de volharding der heiligen plachten te verhandelen onder den titel: de constantie van 't verbond der genade". R. H. BREMMER.

⁶⁾ H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, IIIe, pag. 595 v.v.

⁷⁾ Zie Heppes, *Reformierte Dogmatik*, ed. Blzer, 1935, pag. 461 v.v.

⁸⁾ G. C. van Niftrik, *Kleine Dogmatiek*, 1944, pag. 215.

⁹⁾ E. Böhl, *Dogmatik*, 1887, pag. 535/536.